

nøgle•hullet

27. ÅRGANG
NR. 1 · 2010

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

Gårdmanden på Uggeløsegård, Frederik Andersen - til højre, spillede som kirkeværgen en betydelig rolle da Uggeløse Kirke skulle have et nyt orgel i 1878. På dette fine fotografi fra Uggeløsegård med beboere og tjenestefolk opstillet på gårdspladsen, ses de gamle stråtækte længer før de blev erstattet af den gulkalkede gård, der i 1980'erne blev helt ombygget til mange boliger - landbruget ophørte, også i Uggeløse. Læs historien om det nye kirkeorgel og den samvittighedsfulde gårdmand, der gennem mange år gemte sin beretning til eftertiden.

PROGRAMMET

TORSDAG, den 25. FEBRUAR 2010 kl.19.30 på KIRKEHAVEGÅRD

Ordinær generalforsamling. Dagsorden iflg. vedtægterne.

Efter generalforsamlingen fortæller PER-OLOF JOHANSSON, der er opvokset på Lillerød Spånkurvefabrik på Tokkekøbvej om "MIN BARNDOM I HORSEMOSEN".

Weekenden den 9.-11. april 2010 fejrer Allerød Kommune sit 40 års jubilæum med arrangementer indenfor Kunst & Kultur.

Hold øje med annoncer i Frederiksborg Amts Avis og Allerød Nyt.

TORSDAG den 15. APRIL 2010 kl. 19.30 på KIRKEHAVEGÅRD

Vi har bladret i de tusindvis af fotografier, som Arkivet i 2006 modtog fra pressefotograf Jan Stephan. Denne aften viser vi nogle af de billeder, der ikke kom med i bogen med JAN STEPHANS BILLEDER, som udkommer til april 2010.

ARKIVETS SOMMERUDFLUGT den 20.6.2010 – reserver datoen!

FLYGTNINGEGRAVENE PÅ BLOVSTRØD KIRKEGÅRD

af kirkeværge Jørgen Jessen

Vi skal forestille os maj måned 1945. Blovstrød sogn havde dengang ca. 1500 indbyggere, hvoraf selve Blovstrød by, der dengang var en lille landsby med 125 husstande, havde godt 400 indbyggere. Her var endnu aktivt landbrug.

Krigen var slut den 5. maj, og man åndede lettet op. Trængslerne var ovre. Man havde haft krigen tæt på det lille samfund. På Høveltegård 500 m herfra havde Frikorps Danmark og Shallburgkorpset haft deres gang. Jeg har set billeder fra 1943, hvor Søren Kam på Høveltegård havde besøg af

Werner Best og Paul Kanstein, begge to højt placerede tyske ledere. Der var i 1944 bygget en mindehøj for faldne Frikorpssoldater. Endvidere var der den 16. april 1945 begået clearingmord af to frihedskæmpere lidt nord for Blovstrød i Tokkekøb hegn.

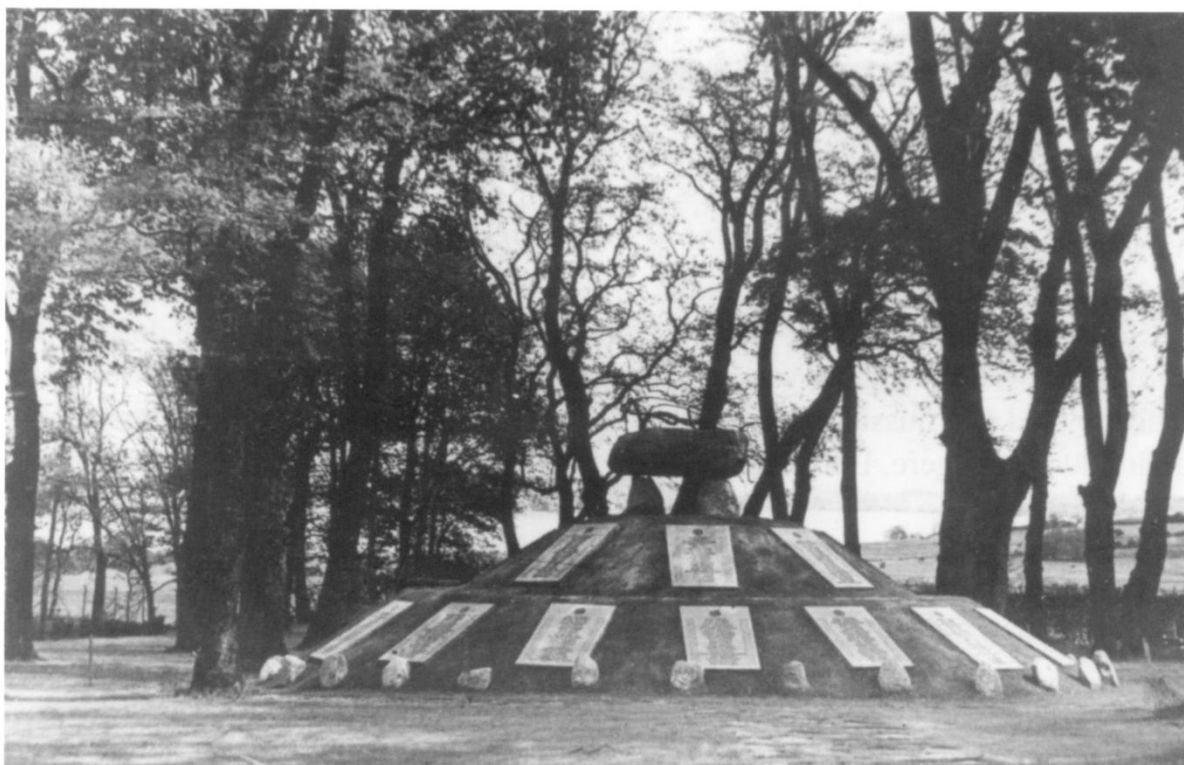
Tirsdag d. 15. maj dukkede den tyske feltpræst Kriegsspharer Josej Kleinhenz fra Høvelte kaserne op med ligene af 13 tyske soldater. De var døde på et lazaret, der var indrettet på Høveltegård. De blev alle begravet i det fjerneste hjørne af den nye kirkegård, hvor gravene blot blev markeret med en række trækors.

Om lørdagen kom han igen med 2 soldater yderligere.

Den efterfølgende tirsdag kom så flygtningepresten pastor Kumutat med

Under besættelsen havde tyskerne overtaget den gamle Høvelte Kaserne - og flagmasten! Ved krigens slutning blev mange flygtninge sendt til kasernen, og det kom til at præge egnen.

Mindesmærket for faldne danske SS'ere på Høveltegård; en frygtelig grim sag, der hurtigt blev fjernet efter krigen: frihedskæmperne sprang det hele i luften.

15 flygtninge, hvoraf 11 var børn. De blev begravet på den lille plæne foran kapellet. I ugens løb blev yderligere 15 flygtninge begravet. Alle 30 i den lille plads, der normalt var beregnet til 10 kister. Nu var der heri begravet 20 børn og 10 voksne. 14 af børnene var mindre end 1 år.

Også flere soldater kom til. Inden for denne uge kom ekstra 7.

I alt 20 soldater var således på 2 uger begravet i en plads beregnet til 12 kister. Samlet var der derfor på 2 uger begravet 50 døde fra Høvelte.

Disse tal skal sammenholdes med, at der fra sognet i hele 1945 blev begravet 13 og i 1946 16 sognebørn.

Det var chokerende. Byens beboere var rystede. Man forestillede sig – sik-

kert med rette - at den lille Blovstrød kirkegård på kort tid ville blive en massegrav for mange af de svage og syge soldater og flygtninge, der var blevet indkvarteret i Høvelte, på kasernen og på lazarettet. Der var tale om omkring 10.000 flygtninge. Også smittefaren ved modtagelsen af de inficerede lig vakte bekymring.

Som nabo til kirkegården greb den daværende landsretssagfører Ove Rasmussen pennen og skrev den 24. maj til menighedsrådet, den 25. til sognerådsformand, og den 26. til kirkeministeren og Statens civile Luftværn, der var ansvarlig for at løse flygtningeproblemerne. Han krævede på 150 beboeres vegne, at begravelserne af

soldater og flygtninge blev standset omgående.

I weekenden den 27. gik bølgerne højt. Sognepræsten August Andersen mente ikke, at man kunne afvise de døde, idet de var mennesker som alle andre og havde ret til en kirkelig begravelse i indviet jord. Han ville endda tillade, at kirken blev benyttet ved begravelserne. Sognerådsformand og menighedsråd vaklede, men mente heller ikke at kunne afvise.

Man overvejede at købe jord i nærheden og etablere en særlig kirkegård til formålet. I mellemtiden fortsatte begravelserne tilsyneladende, idet der i de næste par dage blev begravet endnu 5 flygtninge.

Men så tog frihedskæmperne sagen i egen hånd. Lederen af gruppen i Lillerød, Sofus Grum-Schwensen, lod den 29. kl. 4 om eftermiddagen kirkegården besætte med to mand. Med maskinpistoler afviste de en kærre, der kom med døde og sendte dem væk igen. Det kom ifølge Grum-Schwensen til et optrin med bl.a. præsten, der søgte at støtte en tysk soldat og nogle tyske gravere i at gennemføre begravelsen. Alt tyder på, at der derefter ikke blev begravet flere på kirkegården.

Der har verseret rygter om, at begravelserne foregik lemfældigt, helst om natten. Det er der dog intet, der tyder på. De begravede er indført på normal vis i vore kirkebøger.

Vores gamle gravermedhjælper Niels Madsen, der allerede dengang var til stede ved begravelserne, har fortalt, at ligene blev nedlagt pænt på granris og

Pastor August Andersen med et hold konfirmander i 1947.

afdækket med granris, og at de omhyggeligt blev lagt i to lag vinkelret på hinanden. Endvidere kunne han fortælle, at der blev bedt og sunget over hver enkelt af de døde. Man kan da også af fotos fra ca. 1950 se, at gravstedet her er pænt og ordentligt holdt.

Vi ved ikke, hvor de døde blev begravet i dagene efter den 29. Jeg har imidlertid talt med en af de gamle beboere Kurt Ernst her i Blovstrød, der var soldat ved Høvelte kaserne i 1954. Han kan fortælle, at man ved sprængningsøvelser i en gammel grusgrav på bakken ved Høveltegård jævnligt fandt stålhjelme, gasmasker og benrester fra mennesker. Vi har også i 1954 registreret at have begravet resterne af en ”ukendt person - formentlig tysk

Blovstrød kirkegård, set fra tårnet ca. 1950. I midten foran det gamle kapel ses flygtningegravene.

soldat - der var fundet ved udgravninger i Høvelte”. Der er derfor noget, der kunne tyde på, at man har lagt ligene i grusgraven, indtil man fandt en mere permanent løsning. Den 3. juni oplyser Frederiksborg Amtsavis, at Statens civile Luftværn havde givet tilsagn om, at der ikke ville blive sendt flere lig til Blovstrød. Men vi ved ikke, hvor de blev sendt hen.

I oktober 1962 indgik Forbundsrepublikken Tyskland og den danske regering ved Jens Otto Krag en aftale om, at alle tyskere, der var døde under

krigen i Danmark skulle overføres til en række mindelunde bl.a. til Vestre Kirkegård. I efteråret 1965 blev ligene her i Blovstrød gravet op ved Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge, en organisation med hjemsted i Kassel, der stod for opgaven. Jeg har haft lejlighed til at sammenligne registreringerne fra denne overførsel med vore egne kirkebogsnotater. Der er fin overensstemmelse på nær de fem, der blev begravet de dage, hvor bølgerne gik højt. Alle navnene kan i øvrigt genfindes på korsene på Vestre Kirkegård.

Man efterlod i soldatergraven en litauisk krigsfange og i flygtningegraven en tysk pige Rosemarie Abramowski, hvis fader i 1965 specielt købte gravstedsretten for 20 år til hendes grav. Faderen var regeringsoversekretær i Oldenburg og har sikkert ønsket datteren i fred her på kirkegården. Stenen over hende findes endnu på plænen.

Derudover ligger her stadig en lille hviderussisk pige ved navn Pradslowa Symenic. Hendes historie kender vi lidt til, idet hendes søster har besøgt graven så sent som i 2005. Hun har

fortalt, at de var børn af en hviderussisk ingeniør i Belarus, der kom i unåde ved russernes fremmarch, fordi han ikke ville stikke sine medarbejdere. Han blev fængslet og skulle føres til Sibirien; men i forvirringen under kampene mellem de tyske og russiske tropper lykkedes det ham at flygte. Familien, der bestod af far, mor og to piger og en dreng, tiltrådte den 3. juli 1944 flugten mod vest. Først 10 måneder senere, i maj 1945 nåede de frem til Danmark, hvor de blev ført til Høveltejren. Børnene var nu svage og syge, og alle tre blev indlagt

I forgrunden ses placeringen af flygtningegravene - nu kun plæne.

på lazarettet. De to piger lå i samme seng, hvor den 2-årige døde ved sin 9-årige søsters side. Hviderusserne var upopulære blandt de tyske flygtninge. Da familien hørte, at en lejr på Lolland var mere venligt stemt, fik de derfor arrangeret at blive flyttet derved. Det var dog magtpåliggende for faderen at sætte en smuk sten med forgyldte bogstaver som et memo om den lille hviderussiske piges skæbne. Også denne sten er tilbage.

På nabograven står fire sten over 4 andre hviderussiske, voksne flygtninge, der blev begravet sidst på året 1945. Det kan undre, at de blev modtaget; men danskerne skelnede på dette tidspunkt mellem de fjendtlige flygtninge, tyskerne, og de allierede flygtninge, bl.a. hviderusserne, som man tog godt imod.

□

De fire særprægede "russergrave" har fået lov at blive på Blavstrød Kirkegård.

HJÆLP I SVÆRE TIDER

I marts 1925 og april 1928 kom der to love, der betød at staten kunne yde lån til "Driftslaaneforeninger for mindre Jordbrugere".

At dette kan have lokal interesse skyldes ikke blot, at lovene havde betydning for landbrugere her på egnen men i høj grad, at låneforeningen, der oprettedes for hele Frederiksborg Amt, til formand valgte P.D. Jensen, den navnkundige sognerådsformand for Lynge-Uggeløse, og at foreningens forhandlingsprotokol, der dækker hele foreningens levetid fra 1925 til 1943, derfor befinder sig på Lokalhistorisk Arkiv i Allerød.

Formålet med disse låneforeninger var at give små jordbrugere mulighed for at få samme prisfordel, som 'de store', der kunne betale kontant, når der skulle anskaffes en kø, en gris, en hest eller et landbrugsredskab.

For at blive medlem af låneforeningen, hvilket var en betingelse for at kunne optage et lån, skulle man for det første drive et jordbrug, der ikke måtte have jordværdi (1925) på over 12.000 kr. De lån, der kunne ydes måtte højst være på 1.000 kr., og skulle tilbagebetales i løbet af 3 år.

Renten var 4 ½ %, og lånet var afdragsfrit i et år.

Yderligere skulle man for at blive medlem indbetale et mindre garantibeløb, som regel 100 kr., og medlemmerne hæftede ikke solidarisk, så risikoen var minimal.

Der var virkelig tale om en effektiv, og i de svære 20ere og 30ere, en meget

Sognekongen P.D. Jensen forblev landmand, og er her fotograferet t.v. under høstens tærskning i 1930.

kærkommen hjælp til de små landbrug, som der var mange af i Nordsjælland. Protokollen fortæller da også om et stort behov. Allerede på det andet bestyrelsesmøde den 27. februar 1926 på gæstgivergården "Sjælland" i Hillerød, efter at bestyrelsen havde konstitueret sig samme sted den 6. november 1925, blev der godkendt 57 ansøgninger og ydet lån til hver enkelt på mellem 200 og 750 kr.; i alt den dag 19.564 kr.

Hver sag blev omhyggeligt noteret i protokollen, som f.eks.:

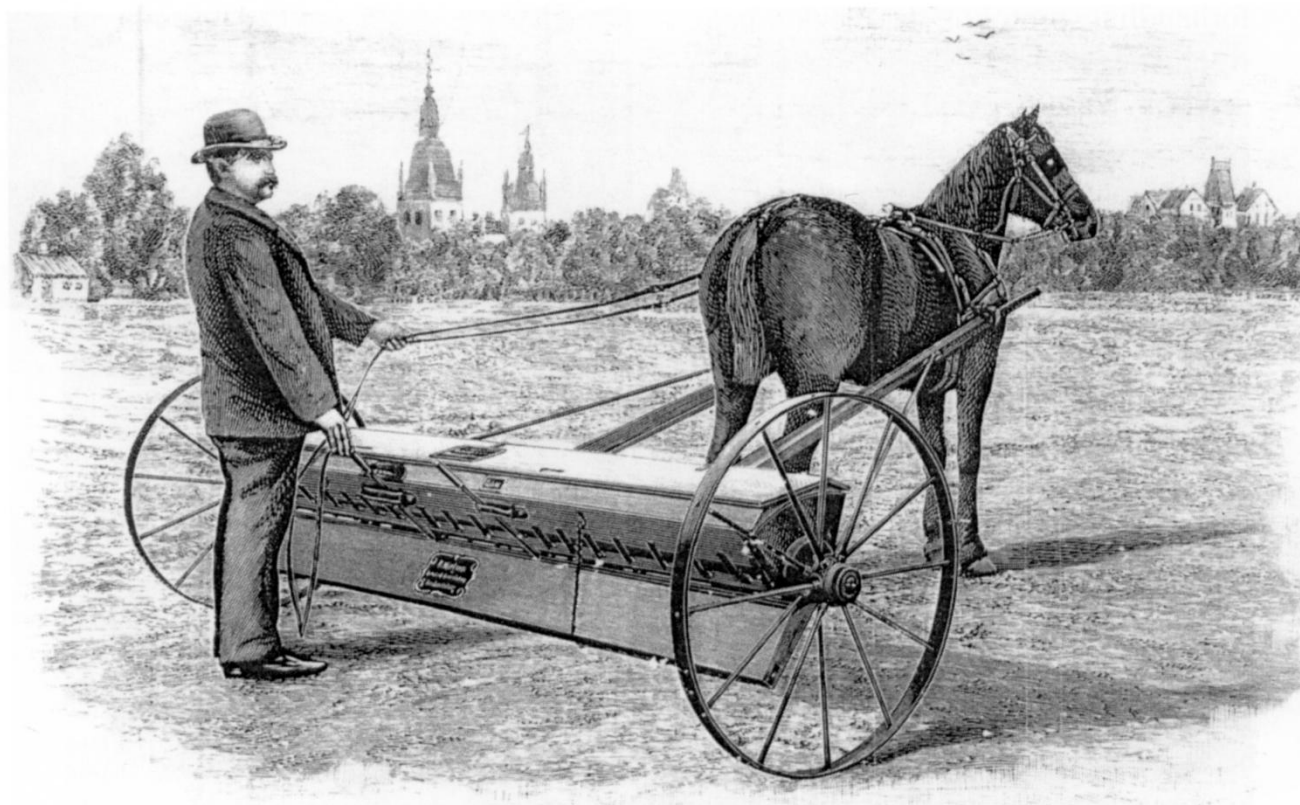
"Husmand Oluf Hansen, Lyngemark af Lyngemark 3/4 af Købesummen for en Ko"
eller

"Statshusmand Chr. Madsen, Kollerød v/Lillerød 600 kr. til en ko og Bredsaamaskine."

Hvorfor foreningen blev opløst fortæller protokollen ikke noget om, men måske er behovet for lån blevet mindre.

Protokollen refererer, uden yderligere kommentarer, at der den 28. december 1943 er afholdt en ekstraordinær generalforsamling på Hotel Leidersdorff i Hillerød, hvor det enstemmigt blev vedtaget at opløse foreningen.

Per J. Jørgensen □

"Driftlaaneforeningen" kunne hjælpe mindre landbrug til anskaffelse af nødvendige markredskaber, og mon ikke man valgte produkter fra den nordsjællandske maskinfabrik "Nordsten" i Hillerød? Bredsaamaskinen fra "Nordsten"s katalog er her tegnet ind i et internationalt landskab.

ORGLETS STEMME

I 1878 skulle Uggeløse Kirke have et orgel til afløsning af det lille 'Kirke Harmonium', man havde lånt fra Lillerød Kirke.

For at kunne betale et sådant nyt orgel besluttede man at starte en indsamling i sognet og at afholde en kirkekoncert. Det blev nu til to kirkekoncerter, dog med hver sit formål.

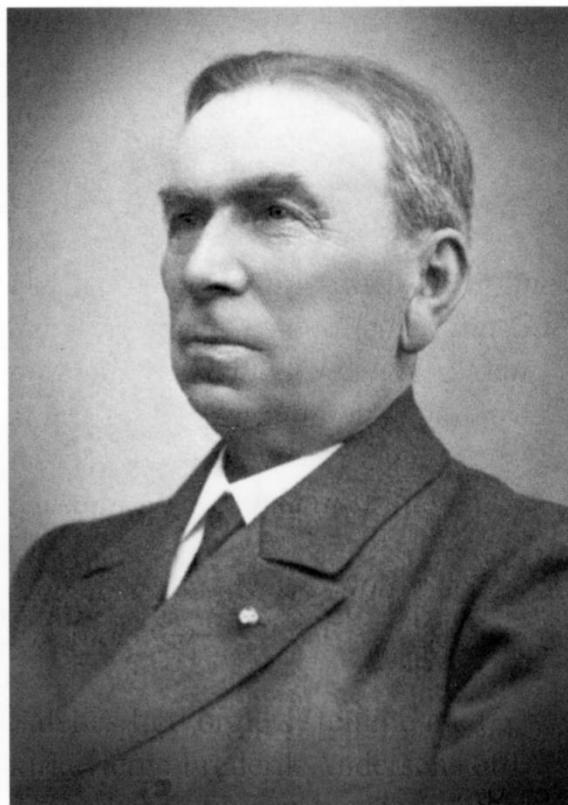
Den historie lader vi orglet fortælle. Det kan vi fordi sognet fra ca. 1870 havde en meget pligtro kirkeværg, Fr. Andersen på Uggeløsegård.

Arkivet opbevarer et gulnet slidt folioark med overskriften: *Regnskab over Indtægter og Udgifter til Orglet i Uggeløse Kirke 1878.*

På dette folioomslag har kirkeværgen, Fr. Andersen, den 4. marts 1906 skrevet følgende:

Ved at efterse nogle gamle Papirer træffer jeg i Aften dette gamle Regnskab med Bilag fra Oprindelsen til Anskaffelsen af Uggeløse Kirkes Orgel; jeg vil lægge Papirerne op i Orglet engang til Efterretning for kommende Tider, hvor maaske ingen ved Besked om disse Sager.

Jeg vil nu herpaa meddele lidt om Oprindelsen til den gule Lysekronen i Uggeløse Kirke, ligeledes en Kirkekoncert. Det var den 20. October 1901 altsaa 26 Aar senere (Frederik Andersen mener nemlig at indsamling og koncert var i 1875 - og ikke som skrevet på regnskabet 1878) at Niels Simonsens Søn, Violoncellisten Axel Simonsen med tvende Damer til As-

Frederik Andersen, Uggeløsegård.

sistance tog herud fra Kjøbenhavn og gav en Kirkekoncert, som afholdtes i Lyng Kirke, da der var bedre Plads ved Orglet der. Pladsen i Uggeløse Kirke ved Orglet var dengang saa indskrænket; den er senere udvidet, som den er nu. Axel Simonsens Moder, Enke efter Bagermester Niels Simonsen, der var en Søn af afdøde Gdr. Simon Nielsen her af Uggeløse (se "Nøglehullet 1991/ og 1992/1) havde ved mig arrangeret Koncerten og Indtægten anvendte hun til at anskaffe Lysekronen for. Koncertgiverne havde Ophold i Præstegaarden før og efter Koncerten og her fik vi en Del god Musik om Aftenen, Violoncellen er et dejligt Instru-

Kirkerummet i Uggeløse kirke i en tid med velvoksen kakkellovn. Vi har ikke noget foto set mod orglet.

ment og den unge Simonsen spillede fortræffeligt.

Hr. Pastor Rasmussen var meget venlig med at bespise de fremmede Koncertgivere m.fl. Præsten er nemlig stor Ynder af Musik.

Ved Koncerten indkom Overskud 72 Kroner, som efter hvad jeg har hørt er betalt for Lysekronen.

Lampetterne, som hænger i Uggeløse Kirke er anskaffede af en Sangforening, efter en Dilettantforestilling i Lyng Kro i 1903 eller 04 i veldædigt Øjemed; min søstersøn, Lærer H. Larsen i Vassingerød Skole forestod denne Forestilling. Der kom paa samme Tid

og Maade lignende Lamper i Lyng Kirke.

Jeg synes det er heldigt at notere lidt, som ovenstaaende, det kan muligvis interessere vore Efterkommere at faa disse Oplysninger.

*F. Andersen
Kirkeværge i mange Aar; Jeg tror omtrent fra 1870.*

1912 d. 31. Januar traf jeg Papirerne igen, nu skal jeg dog se at faa gjort Alvor af min Hensigt med at afgive dem til Kirken.

F.A.

Den gamle orgelfacade er bevaret, og står tilbage uden piber i tårnrummet.

P.S.

Kirkekoncerten i Uggeløse Kirke, hvor Indtægten blev bestemt til Anskaffelse af et Orgel, fandt Sted Søndagen d. 15. August 1875, gaves af Kammersanger Simonsen, Kapelmusikerne Lempke og Rudinger samt Instrumentmager Gulbrand Enger og hans Søn Poul Enger. Det var gennem mit Venskab med Hr. Enger at dette skete. Kunstnerne fik ikke andet Vederlag for Koncerten end fri Rejse og Ophold hos mig. Ved

Hjælp af Familie og Venner hentede vi Koncertgiverne i Lillerød og kjørte dem tilbage om Aftenen.

Bespisningen besørgede jeg her paa Gaarden, her var en Del flere Fremmede her.

Det var en meget interessant Dag; men den gav unægtelig os alle her paa Gaarden mild Træthed. Jeg havde laant et lille Kirke Harmonium fra Lillerød Kirke, som er opstillet i Uggeløse Kirke til Hr. Lempke at spille paa.

Uggeløse d. 4. Marts 1906

Fr. Andersen

Således Lød orglets stemme med kirkevæрге Frederik Andersens ord og Andersen fik jo ret: ordene kunne interessere hans efterkommere, de kom endda i "Nøglehullet".

Regnskabet over indsamling og koncert til fordel for anskaffelse af et orgel balancerer med 766,17 kr.

Orglet (4 stemmer) fra orgelbygger R. Olsen, København kostede 1.320 kr. med 1. afdrag 444 kr.

Koncert	46,67 kr.
Foreningen "Ydun"	100,00 kr.
Frivillige bidrag	619,50 kr.

Per J. Jørgensen □

En tid med spånkurve

Per-Olof Johansson

EN TID MED SPÅNKURVE

Per-Olof Johansson, lokalt rigtig godt kendt som debattør, forfatter og lokalhistoriker, har efter års forarbejde og flere tilløb netop udgivet en bog om spånkurve og de mennesker, der fremstillede tusindvis af dem i Lillerød Spånkurvefabrik. Fortællingen om de klassiske kurve, der blev flettet af brede fyrrespåner især i det forgangne århundredes første halvdel, er både lokalhistorie, indvandrerhistorie og den går naturligt nok tæt på fortællerens egen initiativrige familie. Skulle nogen være i tvivl, garanterer navnet den

svenske herkomst og spånkurvenes
- ikke at forveksle med vidjekurves
- oprindelse fra nabolande med mange fyrretræer.

Historien om spånkurvene, de praktiske, lette og velduftende brugsting er ikke ny for os, og Per-Olof Johansson har ved flere lejligheder holdt foredrag - gerne med medbragt kurvesamling - i vor forening; faktisk også ved det allerførste medlemsmøde i eget arkiv i FH-villaen i 1979. Og nogen af os har ligefrem oplevet stemningen fra

Per-Olof Johansson med sin spånkurvesamling ved præsentationen af bogen "En tid med spånkurve".

den lille virksomhed på Tøkkøbvej, hvor mange hævder at have leget på de flydende fyrrestammer i vandhullet, eller har mødt kærren med meterhøjt læs af nye fyrreduftende kurve ved stationspladsen.

Men for mange vil det være ukendt at Irma-pigens og Netto-hundens flettede kurv, der næsten var obligatorisk til indkøb, bærplukning, kartoffelopgravning eller svampeindsamling, blev fremstillet efter svensk tradition af indvandrede skåninge, der havde slået sig ned i Lillerød og i lange perioder var eneste spånkurvemageri i Danmark.

Derfor er det rigtig godt, at den epoke - en tid med spånkurve - er glimrende fastholdt i Per-Olofs velillustrerede bog. Forfatterens engagement er smittende, fremstillingsprocessen fascinerende, og man bliver helt ked af, at det ikke længere er muligt at skaffe en rigtig kurv af flettede fyrrespåner - fra Lillerød.

Bogen præsenteredes 25. november og kan købes i Arkivet eller hos Bog & Idé for 229 kr.

OHP □

TI ÅR I ALLERØD

Af Herman Stilling

Mit arbejdsrum er på 32 kvadratmeter, med lidt over tre meter til loftet. Vægge og loft er gråhvide. Om aftenen kan tre lysstofrør og en enkelt pære lyse rummet op. Ud mod vejen mod nord har jeg vinduer i hele væggens længde. Vinduerne er anbragt to meter over gulvet. En gang om ugen kravler jeg op på et af mine to borde og ser ud, nu i dag ser jeg tre store træer, der lige har fået blade, tæt ved en smal asfalteret vej. Jeg ser også en bondegård og udenom de forårsplojede marker. Midt på marken står min lille søn og graver et mindre hul. Han ser mig, og vi vinker til hinanden. Han råber: "Skal vi gå i skoven i aften og fange ræven?" Lidt efter står jeg og maler et grønt bjerg, foran bjerget anbringer jeg min søn som trold i samtale med en rød ræv. Nu har jeg i ti år en gang om ugen stået på mit bord og set ud i verden. Det kan lyde overdrevent, derfor vil jeg hellere sige: set over mod den lille stationsby Allerød.

Det var et par dage før jul i 62, at min kone og jeg og vores lille barn i en flyttevogn standsede foran huset på Kollerødvej. Huset blev allerede i folkemunde kaldt 'det nye vandværk', fordi det lignede et vandværk.

Det var en kold og streng vinter, og noget af det første min kone købte til os begge, var lange tykke underbukser og trøjer med lange ærmer. Hun havde også købt et termometer til væggen, og det steg hurtigt til 14 grader. Jeg fik

Herman Stilling

besked om at sætte varmen op. Ellers ville hun og barnet omgående forlade huset og flytte ind til sin Mor, hvor der aldrig var under 25 graders varme. Jeg tænkte på, hvor dyrt huset havde været, og hvor meget det kostede at opvarme det, men da jeg også selv frøs, drejede jeg på hanen til det nye dyre oliefyr og så for mig olien fosse ind og blive brændt. Den store beholder nede i jorden blev langsomt tømt, og jeg vidste, hvad det kostede at få den fyldt op.

Langsomt begyndte jeg at vænne mig til at bo i et varmt hus, som lå helt alene. Tidligt hver morgen tog min kone til København for at passe sit arbejde. Jeg malede og ind imellem skiftede jeg ble på den lille dreng og fodrede ham

Herman Stillings hus med atelieret ligger stadig på det gamle stykke af Kollerødvej, der nu hedder Kirsebærgården efter gården, der lå overfor. Det særprægede hus ("vandværket") er nu børneinstitution.

med bananer og varm mælk. Når rastløsheden meldte sig, tog jeg min cykel og kørte ned til Allerøds hovedgade (opkaldt efter en mig ubekendt M.D. Madsen) og gik et par gange gennem gaden og så på husene. Men det gjorde mig ikke roligere.

Til sidst gik jeg ind i Brugsen for at købe noget mad, forlod hurtigt butikken, da flere personer stod stille og så på mig. Jeg tænkte, at det måske skyldtes min påklædning: en silkepyjamas-

jakke med røde og gule striber og store farvepletter på ærmerne, fremkommet når jeg tørrede mine pensler af. Mine bukser var blå, også med meget maling på. Mine sko var sorte laksko, som jeg havde skåret spidserne af for at få luft til tæerne.

Da jeg skulle bestige min cykel, kom en ældre herren hen til mig og sagde: "De har kun boet her i et år og er blevet omtalt to gange i Amtsavisen og tre gange i Allerød Posten. Men jeg,

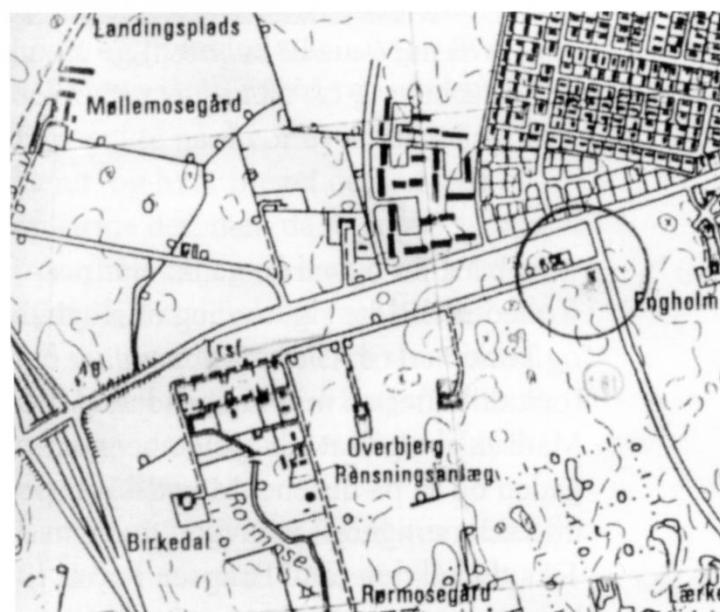
Fritz Hansensvej 24 ("Fedtefar") med den fine dør.

som er barnefødt her, har kun været i Amtsavisen en gang, og det var da vi havde sølvbryllup, og det fyldte kun et par linier". For at gøre ham rolig løj jeg og sagde, at det var andre, som havde fundet på at sætte mig i avisen. Den slags kan man ikke gardere sig imod.

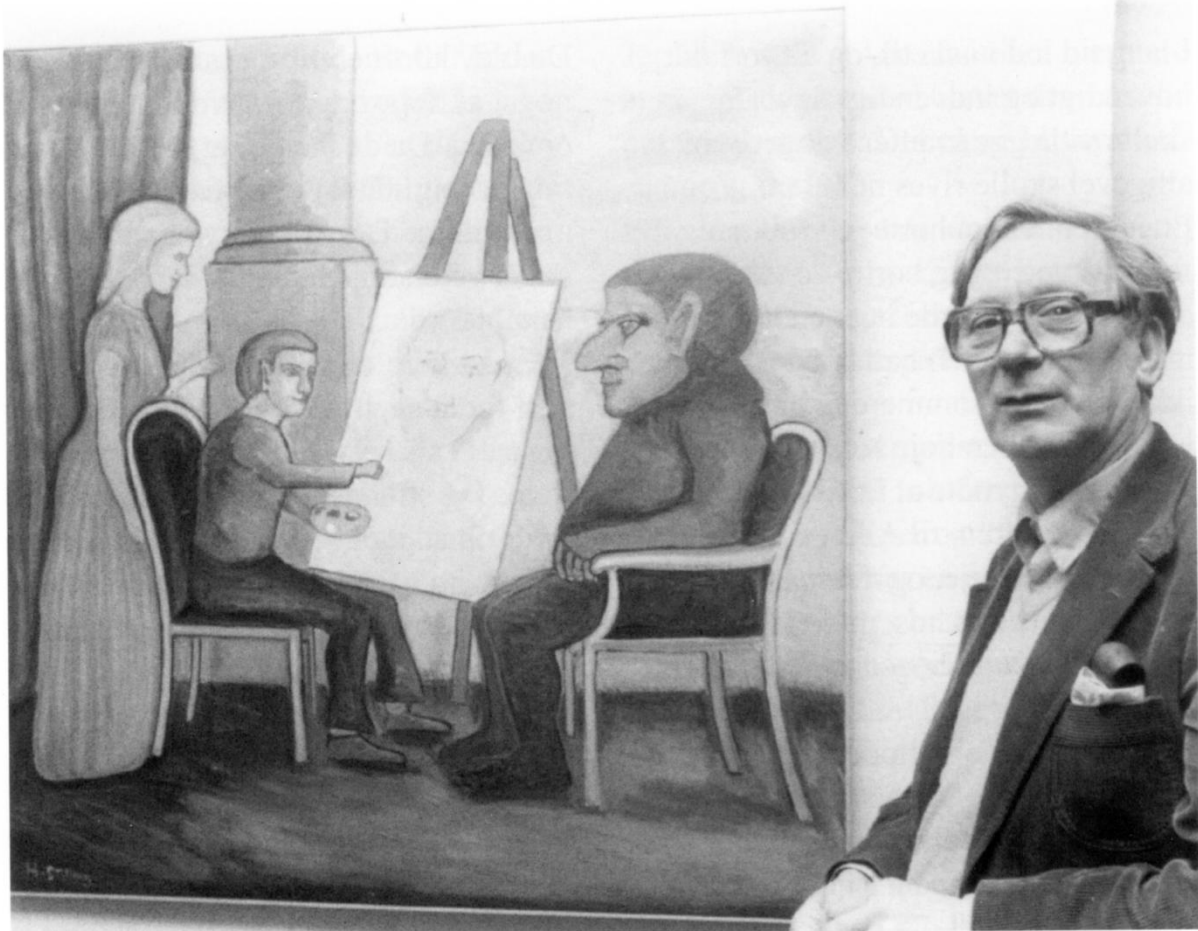
Da jeg elsker det ejendommelige, kørte jeg igennem Prins Valdemars Allé, hvor der lå et hus, vist nok skænket af prinsen, hvor gamle søfolk kunne holde til om sommeren. På hjørnet af Vinkelvej og Frederiksborgvej stod jeg af og så på det lille pæne hus med den pragtfulde dør, som er forsynet med et støbejernsgitter og malet med sølv-bronze. En gang, når Brugsen vælter huset for at få plads til sine biler, burde døren tages forsigtigt af og bruges til indgangsdør i det nye rådhus.

Jeg skråede over gaden for at se på billederne foran biografen. Jeg ville

se om der var noget med cowboy og slagsmål eller nøgne damer. Her kom jeg i samtale med en mand, som spurgte mig, hvordan jeg kunne nænne at bygge mit hus midt i en kornmark. Jeg blev febrilsk. Jeg sagde at jeg var amatørgartner og havde tænkt mig at gøre nogle forsøg med sjældne planter, men jorden var for sur, og nu var jeg begyndt at lave noget andet. Nu var jeg begyndt at male billeder. Jeg så nøje på ham for at iagttage om han var tilfreds med denne forklaring. Og det var han. Han spurgte mig om det var billeder her fra egnen, og det benægtede jeg. Han spurgte så, om jeg var kommunist. Han havde engang kendt en maler som var kommunist. Også det benægtede jeg. Han så ret velhavende ud, så jeg tilføjede: "Jeg er nærmest det modsatte.." Det faldt i god jord,

Udviklingen er i gang: Kollerødvej er omlagt og Rådhusvej netop anlagt få meter fra Herman Stillings hus. Rådhuset er ikke bygget endnu, men Kirsebærgården er der. (1972)

Herman Stillings motiver var ofte rare trolde.

kunne jeg mærke. Til sidst spurgte han, hvor længe jeg sov om formiddagen. For ikke at gøre ham ked af det, sagde jeg, at det var meget sjældent, at jeg var oppe inden tolv.

På biblioteket sad jeg en halv time og læste forskelligt om kunst og lidt om havebrug. Til sidst tog jeg den lokale avis i håb om, at der skulle stå et eller andet om mig selv. Og jeg fandt frem til Allerød. Der var kun et kort over nye veje, som skulle ligge på den kant, hvor jeg boede. Jeg så én gang, to gange og blev bleg. Jeg spurgte bibliotekaren, om jeg måtte låne et forstør-

relsesglas, og anbragte det over kortet. Men der var ingen tvivl: der var tegnet en vej lige igennem mit hus! Jeg så det hele for mig: En vej gennem min dagligstue, henover klaveret, hen over min bogreol, hen over en barneseng med en lille dreng, hen over alle mine malerier. Jeg blev ked af det. Skyndte mig hjem. På lang afstand så jeg mit kære hus. Jeg så at min kone var ved at pudse vinduer udvendig. Jeg sagde til hende: ”Du kan godt holde op med at pudse vinduerne, huset skal rives ned”. Og så fortalte jeg hende om det, jeg lige havde læst. Hun var ved at græde.

I lang tid lod vi stå til, og alt forfaldt udvendigt og indvendigt. Hvorfor skulle vi lægge kræfter i noget som alligevel skulle rives ned?

Engang imellem hørte jeg folk gå forbi på vejen, jeg hørte, de talte om, at der engang havde boet en kendt maler i huset, men han boede der vist ikke mere. En sommerdag blev der ind gennem den høje hæk stukket en avis: Jeg begyndte at læse i den, og da jeg fandt frem til Allerød, så jeg et nyt kort med veje, og den gang gik de ikke gennem mit hus, men ved siden af. Og med store bogstaver stod der: Ny linjeføring i Allerød. Jeg fandt min havesaks frem og klippede hækken ned og slog græsplænen. Jeg fandt en stige og begyndte at pudse vinduerne i mit værksted, medens jeg sang: Sorg er til glæde vendt.

Det skete i det syvende år, jeg boede i Allerød. Og en dag tænkte jeg ved mig selv, at nu måtte medlemmerne af sognerådet efterhånden have lagt mærke til, at der boede en kunstner i kommunen. I sognet var der tre store skoler, som har kostet en snes millioner hver, og intet er der på væggene. Det måtte da være en opgave for en rask mand som mig. En god ven fik en dag samlet hele ni personer fra sognerådet, som gik under navnet kulturudvalget. (S senere fandt jeg ud af, at de kun disponerede over 10.000 kr. om året, som de for det meste havde brugt til gipskopier af engle fra domkirken i Chartres). Jeg kunne godt have sparet mit indkøb af portvin og sherry til 52,50 kr.

De blev kørt i en lille bus for at se noget af det, som jeg havde lavet rundt omkring. Da de havde set de første par ting af mig, faldt der en hviskende bemærkning: ”Der må nok alligevel være noget ved ham. Han arbejder meget for Bikuben...”

Til sidst kom de alle hjem til mit værksted for at se, hvad jeg lavede hjemme. Jeg satte sherry og nogle småkager frem. Jeg stillede mange af mine billeder op ad væggen og holdt et mindre foredrag – men jeg opfattede det nærmest som om, jeg var i færd med at omvende hedninger til kristentro. Men her må vi gøre et lille sidespring: Jeg boede en gang 14 dage i Ravenna, hvor jeg hver dag gik i kirkerne og så på de dejlige mosaikker. Den sidste dag gik jeg ind i en kunsthandel og købte en kopi af en mosaik: en hvid due med blå udenom. For at have et minde fra Ravenna. Allerede da jeg kom tilbage til mit hotel, var jeg blevet træt af den. Den var dårligt lavet. Jeg hængte den alligevel op hjemme i mit

Gravstensdue

værksted, helt oppe under loftet for at se på den, når jeg selv lavede mosaikker. Man kan godt lære af en dårlig ting ved at undgå andres fejl. Hele kulturudvalget, ni personer endte med at stå med hovederne bagover for at se på den lille hvide due. (Samme slags som for nogle år siden sad på gravstenene på vore kirkegårde).

Der blev spurgt, om jeg havde lavet den. Jeg svarede: ”Nej, det er det eneste her, der ikke er hjemmelavet”. Der blev tavshed, og pinligheden opløstes i almindelig udvandring. Alle sagde farvel til mig og tak for i dag. Den sidste som gik, sagde trøstende: ”En profet er sjælden agtet i sit eget sogn”.

Når man kommer til et sted og har levet der en tid, søger man efter nogen, som ligner en selv; det skulle mærkværdigvis nok lykkes mig. Det begyndte med, at min søn, som gik i børnehaven, fortalte om nogle drenge, som sad på taget af en bil, når moderen kom for at aflevere dem. Jeg troede, at det var en af min søns sædvanlige overdrivelser. Der er ingen børn der i vore dage bliver transporteret på taget af en almindelig personbil. Det må være den slags, der er forbudt efter færdselsloven. Men det var sandt! En dag så jeg det med mine egne øjne. Moderen ankom til børnehaven med børnene på taget. Jeg tænkte ved mig selv: Når hun kan tage det så roligt, kan du jo også. Det er trods alt hendes børn. Man ser jo også billeder i avisen af artistbørn, som tidligt lærer at kaste sig ud i svære øvelser.

Jeg fik lyst til at lære familien nærmere at kende. Jeg er altid blevet draget mod det usædvanlige. Det pæne bliver man så hurtigt træt af.

Forældrene kørte børnene på skift, og jeg havde tit de omtalte børn med i min bil, men jeg forbød dem på det strengeste at sidde på taget af min bil. Af drengenes snak forstod jeg, at deres far måtte være journalist, og det gjorde ikke min interesse mindre. Jeg holder meget af journalister og kunstkøbere. De fortalte også om en anden person, der holdt til i deres hus. Lidt af en tyveknægt, åbenbart en godmodig sinke (det var nu ikke rigtig, viste det sig senere).

En mand som foretog sig alle mulige ting, som andre ikke foretog sig. Med lidt bæven satte jeg en lørdag formiddag kursen mod deres hjem, og efter at have passeret adskillige velholdte villahaver, øjnede jeg det, som også kunne have været en have, men som snarere lignede et jordskælvsområde. (Det blev senere forklaret med, at børn jo skal have gode legemuligheder, og at en stor del af arealet oprindeligt havde været en sø, som var under opfyldning, fordi drengenes forsøg på at lære at svømme var for livsfarlige.) Samtidig virkede haven og huset som børnehaven og fritidshjem for hele kvarterets børn og unge. Børn og unge søger jo altid til de morsomme og rare steder. Frem for at gå hjemme hvor de helst ikke må være, og hvor de dårlig nok må lege på den fine græsplæne. Men trods alt skulle der være ryd-

Herman Stilling blev ven med journalisten og forfatteren Erik Nørgaard, der havde bygget et spændende hus ved spånkurvefabrikkens vandhul på Tokkekøvej 15. Herman Stillings møde med drengenes sjove far blev starten til det kreative samarbejde, bl.a. historien om den stakkels Anna.

deligt, og tre mænd var ved at tømme haven for så forskellige ting som et utal af gamle cykler, barnevogne og tomme jerntromler. Det hele blev læsset på en stor lastbil. En af mændene fortalte mig, at sådan et læs hentede de hver måned, jo familien og de mange børn som holdt til var en af deres bedste kunder.

Jeg gik ind i huset og var ved at træde nogle små kattekillinger ned. To hunde kastede sig over mig, men jeg fik dem lokket ind i et skab, hvor jeg lod dem blive.

Jeg kom ind i et værelse, hvor jeg så to store gæs stå på et fjernsynsapparat og baske med vingerne. I en hel ny og dejlig brun lædersofa havde nogle høns lagt sig godt til rette. Husets fire sønner var i uafbrudt bevægelse, to af dem var ved at flå nogle mursten ud af en stor murstenspejs. De havde et godt håndelag og havde allerede fået flere sten ud. De to mindre drenge var i kamp, og selv om de ikke var ret gamle, kastede de med stor kraft stole efter hinanden. Midt i det hele stod en mand på 40 år, kun iført et par

blomstrede underbukser og spiste en tallerken havregrød. Han var meget rødhåret og stod stille og var usædvanlig afslappet. Han spurgte mig, om jeg ville have en portion grød, og bagefter ville han vise mig noget, han havde erhvervet. ”Et rent kup”, sagde han. Jeg tænkte ved mig selv: Det er tyveknægten. Før du ved af det, er du draget ind i noget alvorligt, bare snak ham efter munden og se at komme ud i en fart. Jeg syntes ikke, jeg kunne være andet bekendt end at gå med over i en slags tilbygning, hvor han viste sine nyerhvervelser frem. Det viste sig at være gamle glansbilleder. Mens han lagde glansbilleder, postkort og mange andre ting frem, fortalte han om nogen og

tyve planer han havde i gang – bl.a. en bog, som henvendte sig til alle kristne. ”Der er rundt regnet otte hundrede millioner kristne i hele verden, og hvis bare ti procent køber bogen, er det slut med mine økonomiske problemer, selv om forlæggere er svindlere og bedragerer”, sagde han. Nu rabler det hele for ham, tænkte jeg. Det er den gale mand. Efterhånden gik det op for mig, at jeg tog fejl. Det var ikke den gale mand, jeg troede. Det var drengenes far. Han var også lidt gal, men efterhånden gik det op for mig, at der var dybere mening i galskaben. Mens han hobede sine bizarre samlingsobjekter frem, og viste den stribe af bøger, han havde udgivet – bl.a. to der var skrevet samtidig i løbet af en måneds tid – havde han aflåst døren. Dette gjorde mig i begyndelsen lidt nervøs. Jeg hader at blive låst inde med personer, jeg ikke kender. Men også her var der en dybere mening. De fire drenge ville ind og se med, og der var låst for at vi kunne få fred og ro. Men nu gik drengene til angreb mod den aflåste dør – øjensynlig med en hegnsstolpe. ”Jeg må hellere lukke dem ind. De plejer altid at være her, når jeg arbejder”, sagde han. Det gav mig en god undskyldning for at komme hjem til mit eget hus og mine egne børn. Jeg fortalte min kone alt, hvad jeg havde set og hørt og tilføjede: Jeg tror, vi skal være glade for at være kommet til Allerød. Her bor mange underholdende mennesker.

Herman Stillings artikel var Politikens Kronik den 20.5.1973 og har i lidt æn-

dret form været trykt i Frederiksborg Amts Avis den 27.9.1974 som bidrag til jubilæumsserien ”Mit Nordsjælland”.

Her er den bragt med tilladelse af Birgit Stilling.

Se Herman Stilling-billeder på ”Herman Stilling Museet” i de gamle stalde på Assistens Kirkegård eller på www.hermanstillingmuseet.dk
Medlemskab af museet (100 kr.) hos Birgit Stilling tlf. nr. 33 12 18 69. □

LUR OG ANSKUELSESTAVLER

Af Per-Olof Johansson

En udstilling i Den Frie i København satte med en ophængning af mere end 500 anskuelsestavler fokus på emnet ud fra flere vinkler. Anskuelsestavlerne var meget brugt i skolerne fra omkring 1900 til 1960'ernes begyndelse. Tavlen kunne ganske sagligt fremstille et emne eller en opgave – men det kunne også være en fantasitegning for at levendegøre historie eller religionens fortællinger.

På udstillingen så man alle mulighederne. Planter og dyr i saglige fremstillinger, de historiske og religiøse tavler svingede fra glansbillede til saglighed. Som et eksempel på det sidste kan man minde om tavlen ’tørvegravning’, som Nøglehullet omtalte i nr. 1/2009 s.22. Naturligvis husker man kun et fåtal. Skolen havde sikkert flere end man ved af. På Lillerød Skole blev de opbevaret i en stor hvidmalet trækommode, hvor forsiden faldt frem, når låget blev åbnet, og så kunne man bladre sig frem til den, der skulle bruges, sådan cirka

som vi på museerne i dag betragter plakater til salg. Hvor går for resten grænsen mellem ’plakat’ og ’anskuelsestavle’? Mange plakater har kunnet udfylde også den funktion i tidens løb. Ja, hvor er grænsen mellem ’anskuelsesbilleder’ og ’reproduktioner’ og plakater’. Fra Lillerød Skole mindes jeg habile litografiske gengivelser af malerier, Peter Hansens plovmand og Sybergs begravelse af den døde fugl. Der var en indrammet jubilæumstavle for Jyske Lov med gengivelse af indledningen ”Med lov skal land bygges”. Det var ikke billeder, som gav anledning til undervisning eller forklaring. Jeg mindes det i hvert fald ikke, men de gjorde indtryk alligevel, et indtryk som man i voksenalder altså vender tilbage til – dér mødte jeg det for første gang. Dette første møde opfatter jeg belærende. Anskuelsesundervisning og indoktrinering af første klasse. Jeg vil godt anskueliggøre min tanke her med et længere eksempel. Jeg

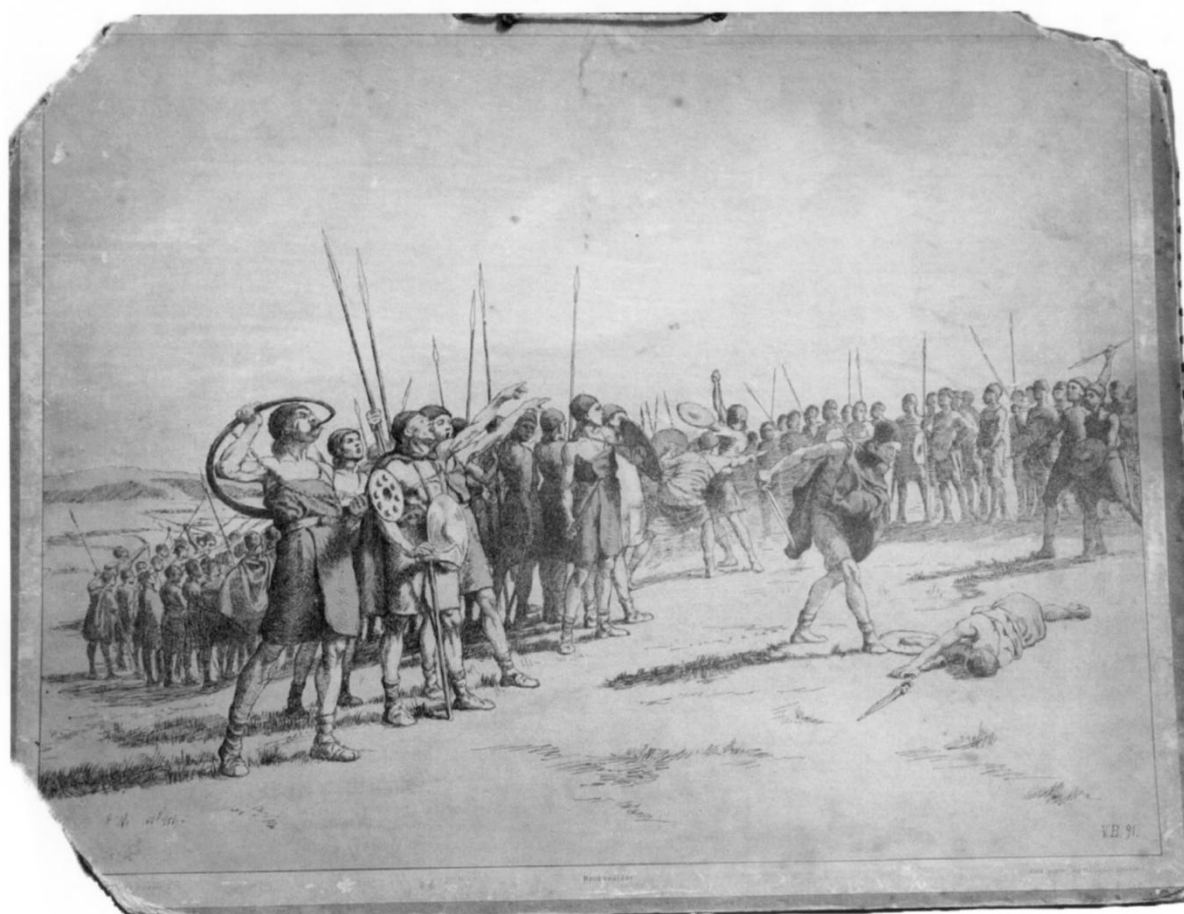
vælger ikke plancher med bronzealderlurer af en tilfældighed. Her i Allerød kommune, hvor det første fund af lurer blev gjort i Brudevælte mose, har lurerne krav på særlig opmærksomhed.

Her er en anskuelsestavle, tegnet af Vilhelm Petersen i 1891, altså fra før 1893 hvor Angul Hammerich påviste ved vurdering af slidmærker på lurerne, at de var holdt oprette, hvilket siden er accepteret som den korrekte opfattelse. Den afbilder en fantasisituation fra bronzealderen, men med sin tids viden om beklædning, våben

og lur. På udstillingen så man en tavle med den opdaterede viden. Her var fantasiens emne dog en gravlæggelse ledsaget af lurmusik fra to lurblæsere.

En anskuelsestavle, der formentlig er fra begyndelsen af 1900-tallet. Trykmetoden er litografi, men der er tilstræbt nær overensstemmelse mellem illustration og genstand, dog ikke i proportioner.

I 1997 fejrede Allerød kommune 200-året for fundet af lurerne, dels med udstillinger og et arrangement og

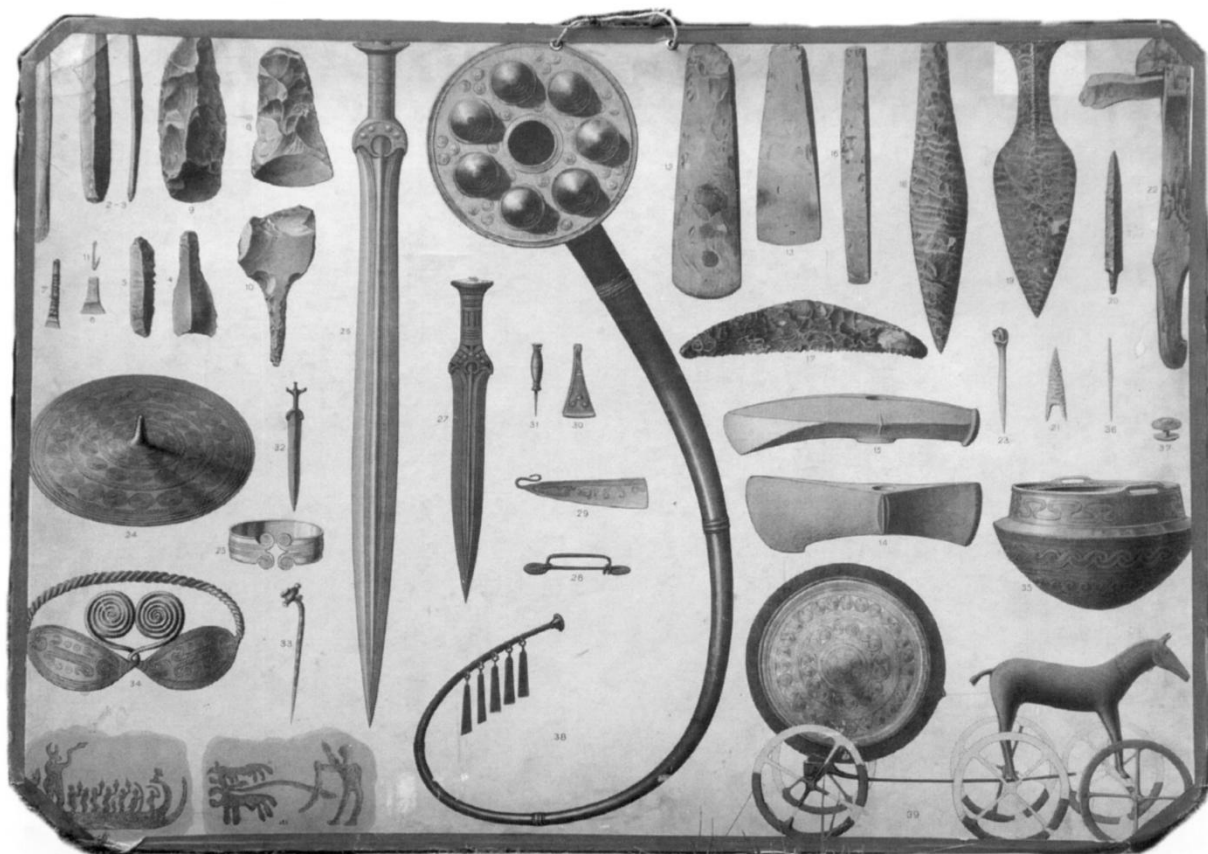

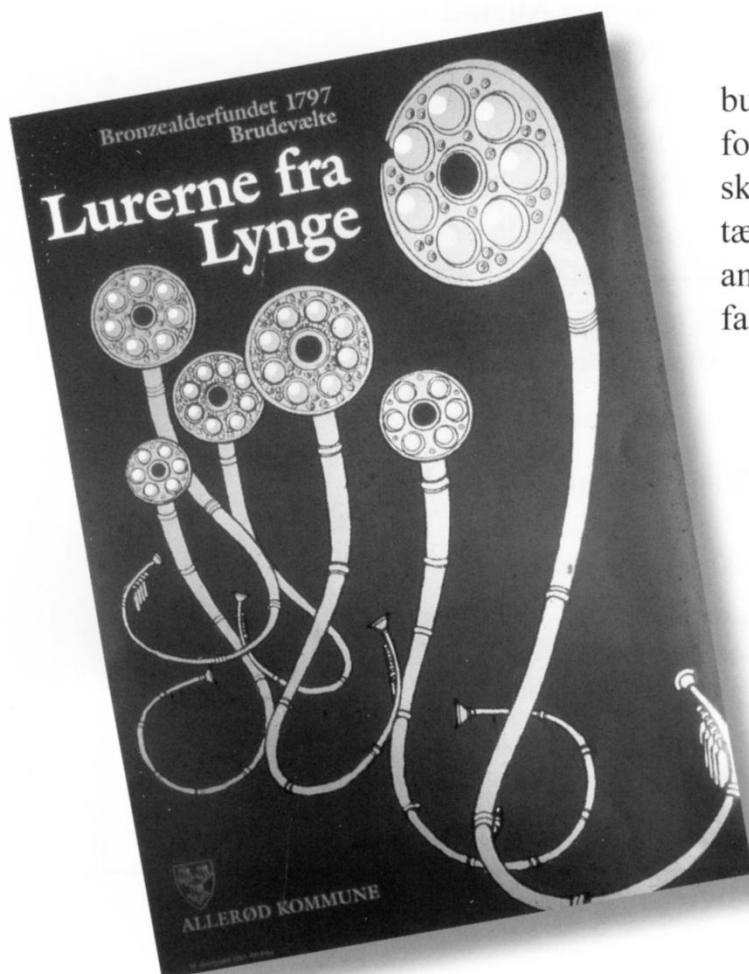
altså også med denne plakat. Der er af Marianne Østergaard tilstræbt nøjagtighed i gengivelsen af antal, former og oplysninger.

Efterfølgende blev der ved et samarbejde mellem kommune, Rotary og Lokalhistorisk Arkiv og Forening for Allerød Kommune opstillet en tavle med dette indhold ved fundstedet,

den nu ellers forsvundne Brudevælde Mose. Som plakaten er også denne tavle udført af Marianne Østergaard i samarbejde med LAFAK.

Alle fire eksempler på belærende tavler, forskellige i udformning, men dog med samme mål. Den første tavle vover sig ud i et bud på omstændighederne ved lurens brug, hvor den sidstes

bud er langt mindre vovet. Det regnes for sikkert, at lurerne er brugt parvis skønt sammenhængen er noget vi må tænke os til. Derfor er blæserne kun antydet, men dog antydet for at givet fantasien vinger.

□

Returneres ved varig adresseændring

LAFAKs firmamedlemmer: 2010

Allerød Autoophug
Allerød Bog & idé
Allerød Elektrikeren
Allerød Foto 2 Aps.
Allerød Fysioterapi og Træning
Allerød Handelsforening
Allerød Planteskole
AOC Engholm
Bedre Bad Allerød-VVS Aps
Bilhuset Allerød ApS
Bo's Autoservice v/ Bo Hansen
BoRent Hjemmeservice Aps.
Brillehuset Allerød v/ Lene Krogh
DPA Microphones A/S
Enevoldsen Kommunikation
Handelsbanken i Lillerød
Karin Hermansen Guld - Sølv - Ure
Huset Hauberg

Krukkerne Blomster og Vin
Laser Technical Services A/S
Lillerød Brugsforening - KVICKLY
Allerød
Lillerød Rotary
Lynge Erhvervsforening
Lynge-Uggeløse Brugsforening
Lyngehus
Marianne Møllebro - ejendomsmægler
Nejstgaard & Vetlov, Statsaut.
Revisions-A/S
Carl Nielsen & Søn A/S
Nordea Allerød
PC-assistance
Axel Rasmussen & Søn A/S
Schouboefonden
Skjold Burne Vinhandel
K. Thomsen El-installation A/S

Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune, Kirkehavegård, Kirkehaven 10, Lillerød, 3450 Allerød, tlf. 48 17 08 91. Åbningstid: Tirsdage kl. 9.00-13.00 samt efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm.

Henvendelse kan også ske til:
Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26 (kun aften)
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød.

Arkivets e-mailadresse: LAFAK@LAFAK.dk - Hjemmeside: www.lafak.dk

"Nøglehullet" er arkivets og foreningens medlemsblad. Redaktion: Birthe Skovholm og Ole Høegh Post. Tryk: Enevoldsen Kommunikation Aps.

Oplag: 500 ekspl. ISSN 0905-4146

Februar 2010

Fotos med kendt fotograf: Nanna Büchert, s.22; Jørgen Jessen, s.7; Lennart Johansson, s.14; Per-Olof Johansson, s. 25; Ole Peters, s. 13; Ole Høegh Post s. 8, 15, 18, 20, 25, 26 og 27; Jan F. Stephan, s. 2 og 19.

